

WSTĘP

Współcześnie coraz częściej mówi się o zaniku dzieciństwa. Wyniki najnowszych badań naukowych całkowicie zrujnowały, a może wręcz zbombardowały, ideę szczęśliwego dzieciństwa, wskazując, że życie dzisiejszego dziecka rozgrywa się na szachownicy nierówności społecznych w dostępie do kultury, edukacji, opieki zdrowotnej, jest nierozzerwalnie splecione z brakiem poczucia bezpieczeństwa fizycznego i psychicznego oraz rozbieżnościami pomiędzy oczekiwaniami dorosłych i potrzebami oraz możliwościami samego dziecka, które w konsekwencji staje się rozwojowo osamotnione i życiowo bezradne.

Współczesność, to więc czas wymagający głębokiej refleksji nad dzieciństwem. Potrzebuje ona przede wszystkim podmiotowego spojrzenia na dziecko jako na Osobę wpisaną w historię, kulturę i społeczeństwo. Współczesność obliguje zatem w pewnym sensie do rekonstrukcji Korczakowskich pytań o dziecko i zapytania o to, kim tak naprawdę jest dziecko, jakie są jego prawdziwe cechy, prawdziwe potrzeby, jakie kryją się w nim prawdziwe możliwości?

Pytania te są niezwykle ważne także z perspektywy przyszłości. W świecie jutra dzieci będą bowiem płaciły jeszcze wyższą cenę za swój brak poczucia bezpieczeństwa, kompetencji i sprawstwa – świat ten będzie wymagał od nich kreatywnego działania, mobilności, otwartości na „inność”, umiejętności spoglądania i oceniania otaczającego świata w sposób analityczno-syntetyczny, pozwalający na refleksję i autorefleksję.

Świadomość konieczności wspierania dziecka w budowaniu kompetencji pozwalających mu wykorzystywać własny potencjał i stawać się człowiekiem umiejącym uczyć się przez całe życie, to jednak nie wszystko. Kluczowe jest wykorzystanie jej w praktyce edukacyjnej. Nauczyciele i rodzice powinni stać się więc rozumnymi sceptykami, nastawionymi na dziecko nie tylko jako niepowtarzalną indywidualność, ale też dziecko jako osobę „zanurzoną” w określonej kulturze, funkcjonującą w określonych grupach społecznych – indywidualizacja musi być więc elementem socjalizacji.

Taka refleksja nad dzieciństwem towarzyszy od wielu lat organizowanemu przez nas na Wydziale Studiów Edukacyjnych UAM w Poznaniu konferencjom z cyklu *Świat małego dziecka* oraz wydawanym przez Wydawnictwo Naukowe UAM pod naszą redakcją książkom o takim samym tytule. Podczas piątej edycji konferencji (odbywają się one co dwa lata od 2010 roku) i w chwili wydania piątego naukowego tomu *Świata małego dziecka*, podjęliśmy decyzję o wydaniu *Świata małego dziecka* w formie podręcznika akademickiego, który będzie wykorzystywany przez nasze środowisko zajmujące się pedagogiką dziecka, podczas zajęć dla studentów, które prowadzimy. Debaty na naszych konferencjach zawsze bowiem ukazywały, iż takiego podręcznika brakuje na polskim rynku, że nasi studenci go potrzebują i oczekują niejako od nas, że taki podręcznik dla nich stworzymy.

Jesteśmy jednak w pełni świadomi, że oddawany Czytelnikom podręcznik stanowi jedynie załączek oczekiwanego dzieła – liczymy, że będzie on systematycznie rozwijany i rozszerzany. Ponadto, w pełni zdajemy sobie sprawę z faktu, że teoretyczne koncepcje dzieciństwa różnią się w podejściu do dziecka, do czynników determinujących jego rozwój i proces edukacji, a każda kultura przyjmuje różne założenia dotyczące miejsca i roli dziecka w społeczeństwie, ustala inne ideały i wzorce wychowania oraz wymagania. Nie sposób więc stworzyć podręcznika *jednej pedagogiki dziecka* czy metateoretycznej *Pedagogiki Dziecka*. Wyszliśmy wobec tego z założenia, że „pierwsza wersja” *Pedagogiki dziecka* powinna odnosić się do tych aspektów analiz teoretyczno-empirycznych, praktyk społecznych i edukacyjnych, które pozwalają dostrzec zmiany związane z kreowaniem zróżnicowanych przestrzeni sprzyjających (lub nie sprzyjających), rozwojowi każdego dziecka, bez względu na posiadane przez niego zasoby. Uznaliśmy tym samym, że współczesna pedagogika dziecka musi uwzględnić egzystencję dziecka w dwóch nierozzerwalnie powiązanych ze sobą światach: edukacyjnym i społecznym – dlatego też nasz podręcznik dzieli się na dwie części: (1) *Edukacyjny świat dziecka* i (2) *Społeczny świat dziecka*. Tytuły tych części wskazują nie tylko, jaki obszar zagadnień stanowi podstawę zainteresowań autorów, ale systematyzują problematykę–bazę, stanowią teoretyczne podstawy aktywności dorosłego i dziecka pozwalające tworzyć „pola wspólnych zainteresowań”, by dziecko poznając świat, rozwijając się poznawczo, emocjonalnie, społecznie, doświadczało radości i sukcesu.

Oczywiście, te dwa światy dziecka zawierają w sobie zróżnicowane przestrzenie – jest ich tak wiele, że nie odważyliśmy się sformułować kategorii jednoznacznie je opisujących, choć autorzy poszczególnych rozdziałów właśnie do tych przestrzeni się odwołują, są one bowiem czasem przestrzeniami zaburzającymi trajektorie rozwoju i biografii dziecka, ale i takimi, które mogą dać dziecku wolność i szansę powrotu do natury, do normalnego, wręcz or-

ganicznego rytmu rozwoju i prawdziwego, realnego, szczerego, bezpośredniego świata dziecka.

Każda część podręcznika składa się z kilku rozdziałów przygotowanych przez duże zespoły ekspertów. Naszym celem było bowiem zachęcenie naszego środowiska do współpracy, do dyskusji, do wspólnego wypracowania stanowisk. Chcieliśmy także, by nasze rozważania były interdyscyplinarne i ponadparadygmatyczne. Warto w tym miejscu dodać, że każdy rozdział miał swojego koordynatora, który kierował pracami zespołu. Osoby te oznaczone są jako autorzy korespondencyjni i są zawsze ostatnimi autorami. Pierwszym autorem każdego rozdziału jest natomiast zawsze osoba, która wniosła w niego największy wkład.

Pragniemy w tym miejscu podziękować wszystkim Koordynatorom za wiele miesięcy współdziałania z nami – jesteście współredaktorami tego podręcznika. Dziękujemy także wszystkim Autorom – Wasz wkład jest nieoceniony. Wiemy, że idea pracy nad tym podręcznikiem – duże zespoły i ściśle określona struktura i logika rozdziałów – była dla wszystkich trudnym zadaniem. Dziękujemy, że nam zaufaliście i że stworzyliście z nami ten podręcznik. To nasza wspólna książka.

Za umożliwienie opracowania tego podręcznika pragniemy podziękować Władzom Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu: Pani Dziekan, prof. dr hab. Agnieszce Cybal-Michalskiej oraz Panu Prodziekanowi ds. Wydawniczych, prof. UAM dr. hab. Waldemarowi Segietowi. Za merytoryczne wsparcie dziękujemy Recenzentce, prof. UŚ dr hab. Urszuli Szuścik. Wielkie wyrazy wdzięczności kierujemy także do osób działających na rzecz tego podręcznika z ramienia Wydawnictwa Naukowego UAM, szczególnie do Michała Sójki, dziękując za doskonałą współpracę i niezwykle profesjonalizm, oraz Doroty Borowiak i Kingi Szurpit, składając podziękowania za zaangażowanie w proces tworzenia książki pięknej w wizualnym odbiorze, a jednocześnie przyjaznej środowisku.

Hanna Krauze-Sikorska i Michał Klichowski